

František Schilla

A sestra?

**Momentky z vojny (1981–1983)
v perspektivě širší, místy až metafyzické**

Předmluva

„Když seš blbej, tak si to piš!“ nabádal mě opakovaně velitel roty A útvaru protivzdušné obrany ve Stodu na Plzeňsku č. 8060, kde jsem se na jaře 1981 ocitl ve funkci rotního písaře. Pokyn jsem si vzal k srdci. Vojenské zážitky jsem zpracovával postupně.

Řadu let časopisecky. Někdy oživil vzpomínku film. Nebo setkání s někdejším kolegou v zeleném. Jindy podnítilo stylizovanou črtu téma zrovna nastolené obecnými médii: Baudyšovy prověrky důstojnického sboru, vzestup politické strany vedené bývalým zástupcem velitele stodského útvaru, vstup do NATO apod. U črty zveřejněné naposled vyvolalo vzpomínku dosud vytěsňenou až spolupůsobení dvou faktorů: filmu a hnutí Me Too.

Usebraných sedmnáct črt s datem zveřejnění první verze zde prokládám oddíly vytvořenými metodou převzatou z Perecovy knihy **Je me souviens** („Pamatuji si / Vzpomínám si“) z roku 1978, jež mohou črty v dílčích aspektech osvětlit (též vzpomínkami na materiály Vojenské kontrarozvědky zpřístupněné na přelomu tisíciletí).

Georges Perec sám na vojně nebyl, bral ale např. znalost vojenských hodnotí jako součást obecného rozhledu. Telegraficky stručné reminiscence na povinnou vojnu a reminiscence související by, mám za to, mohly splňovat Perecův

požadavek na znovuoobjevení vzpomínky „téměř zapomenuté, nepodstatné, banální, společné ne-li všem, pak alespoň mnohým“.

Kasárenský svět virtuální a skutečný

Většinu z nás, kdo jsme za totality nastoupili hned po střední škole ke studiu na bohosloveckou fakultu, čekala po ukončení studia povinná dvouletá základní vojenská služba. O poměrech v Československé lidové armádě (ČSLA) jsme si většinou nedělali iluze.

Naši kolegové studující za denominaci, v níž se stroze světí sobotní den, byli ještě během studia bohosloví vesměs vybavováni – dnes o tom již lze volně psát – tzv. modrou knížkou, aby na vojnu nemuseli. Bylo totiž jasné, že tam by je zákonitě čekalo nejprve vězení, potom by nejspíš putovali před vojenského prokurátora atd., atd., takže dotyčná denominace, jež do jejich studia nemálo investovala, by na jejich nástup do kazatelské služby musela čekat nikoli obvyklé dva roky, nýbrž o dost déle.

Uvedená denominace z řešení, jež mnozí mladí lidé (pokud se jim to podařilo) volili jednotlivě, učinila pro své adepty kazatelské služby řešení systémové. Neshledávám na tom ani zpětně nic zavrženíhodného. Povinné sobotní tzv. „parko-hospodářské dny“ v armádě svěcení sobotního dne nepřály. Celý režim v ČSLA ovšem z každého vojáka činil nikoli svobodného „služebníka všech“ v křesťanském smyslu, nýbrž otroka militaristické mašinérie.

Synodní senior Českobratrské církve evangelické (ČCE) Miloslav Hájek tehdy v osobních rozhovorech charakterizoval vojenskou přísahu jako „vynucenou, a proto neplatnou“. Problém vojny řešili studenti teologie z ČCE jednotlivě. Systémové řešení zde už kvůli jejich vyššímu počtu nepřicházelo v úvahu. Jednak by muselo dříve nebo později prasknout, jednak by na ně nepochybně ne všichni takto počtení přistoupili. (Jeden z mých kolegů na fakultě dokonce žádal vojenskou správu o předčasné povolání na vojnu, neboť si tam chtěl cosi věroučného „ověřovat v praxi“! Povolán byl sice až po ukončení studia jako ostatní, zato ověřování potom bylo důrazné a citelné – byl soustavně bit jako žito.)

Nejspíš právě v zápase s obecně rozšířenou dobovou touhou mladých lidí po modré knížce (po níž zbyla věta „Báječně modrá je moje vojenská knížka“ v písni skupiny Žlutý pes) vznikla roku 1987 komedie s názvem **Copak je to za vojáka** ... Ta pojednává problematiku povinného vojančení za normalizace ve shodě se schématy normalizační propagandy. Kromě vlastní zápletky je film především o tom, jak bylo možno, vyjádřeno hovorově, „žrát vojnu“. Ba přímo o tom, jak se dle propagandistů obecně vojna „žrát“ měla.

Lze říct, že tvůrci filmu vytvořili virtuální (tj. simulovaný, zdánlivý) kasárenský svět. Mluví se zde převážně spisovnou češtinou nebo slovenštinou (chybí maďarština a romština, až na výrazy „paragán“ a „opuštěk“ chybí také vojenský slang).

Hlavním rysem lampasáků i milicionářů zapojených do vojenského cvičení je bodrost. Funguje průkazný a hodnověrný systém účetní a skladové evidence, takže když recidivista utíká v čísi uniformě, je třeba jej chytit a z uniformy svléknout, aby ukradená uniforma nebyla dána vojáčkovi k náhradě. (Ve skutečnosti by se ve skladu ani nezjistilo, že jedna uniforma chybí.)

Proč se o tom škváru tak rozepisují? Protože komedie **Copak je to za vojáka** ... je na obrazovce reprízována stále častěji. Spolu s ní na diváky útočí její ústřední heslo: „Život vojenský – život veselý.“ Citovanému heslu je třeba veřejně opakovat. Před dalšími reprízami filmu budiž tedy jasně řečeno: Život vojenský pro většinu řadových vojáků základní služby vypadal podstatně jinak než ve filmu. V armádě se obvykle spisovně nemluvalo. Výsadkáři možná jedli kuřata při kdejakém cvičení. Rozhodně však ani u nich při jednom obědě nepřipadalo na jednoho vojáka jedno celé kuře. (V obyčejných kasárnách bylo na jídelníčku kuře jednou ročně.) Velitelé zpravidla bodří nebyvali. V Americe snad věta: „Byl to můj velitel,“ může znamenat pozitivní referenci. U nás v důsledku poměrů v ČSLA stejná věta donedávna namnoze znamenala spíše cosi jako: „Toho šmejda znám z vojny.“ (Dlouhodobý stres si nejeden velitel vybíjel na podřízených, zejména základácích. Leč není namístě zkratově zobecňovat ani zde.) Na vycházku se řadový voják dostal výjimečně, celé

měsíce býval zavřený v kasárnách a kontakt s civilním obyvatelstvem pro něj nebyl samozřejmostí.

S výše uvedenými výhradami vůči předestřené virtuální realitě nechme tedy příště diváky oddat se komediální zápletkou. Já sám se u filmu **Copak je to za vojáka ...** bavit nebudu. Spíš pomyslím na realitu v ČSLA. Na ty, co v ní zkejsli, i na ty, co se z ní hleděli dostat.

9. 5. 2001

Vzpomínky s barvou khaki

Pamatuji si rčení: „Když nevyjebeš ty s vojnou, vyjebe ona s tebou.“

Pamatuji si, že u odvodu se na místě odebírala moč. Kdosi se do vyfasované baňky ani po více hodinách vymočít nedokázal (nebo to alespoň tvrdil).

Pamatuji si institut odkladu nástupu vojenské služby a jeden z legitimních důvodů odkladu: studium.

Pamatuji si, jak mi pracovník vojenské správy vysvětloval, že abych neobdržel povolávací rozkaz, nesmím studium ukončit ani přerušit.

Pamatuji si text kamaráda z gymplu Vojty Lahody (1955–2019), který jsme s ad hoc sestavenou kapelou zpívali: „Někde v bažinách cvičí rota a já se klubu z postele ...“

Pamatuji si, že spolužák z gymplu Venca Šedivý, syn vysoce postaveného vojáka z povolání, si od raných let pěstoval nemoc (kvůli níž nejezdil ani na chmel).

Pamatuji si, že příslušníci československé kulturní elity od Karla Gotta a Ladislava Štáidla až po Jaroslava Hutku si často zařídili tzv. modrou knížku.

Pamatuji si, že spolužák ze základní školy Richard V. nikdy nenarukoval, neboť měl pořád zlomenou nohu.

Pamatuji si, že začátkem devadesátek (v kontextu rozjždějí-cího se tržního hospodářství) se v Praze A. vyhnul povinné vojně zaplacením stovky tisíc korun do správných rukou.

Pamatuji si dobový postřeh: zatímco na základní škole se setkáváme s průměrným vzorkem obyvatelstva z místa bydliště, na vojně s průměrným vzorkem mužského obyvatelstva z celého státu. V letech 1981 až 1983 ale se zredukovanou elitní složkou.

Pamatuji si heslo „Život vojenský – život veselý“ jako motto rakouského krátkého filmu *Wien im Krieg* (Vídeň ve válce) z roku 1916. Lákalo záložáky na jatka v zákopech 1. světové války. Duchovní – nepočítáme-li vojenské kaplany – ovšem za mocnářství nerukovali.

Pamatuji si Hutkův ironický text: „To je voják, to je voják, koukej, jak je to pěkný voják!“

Pamatuji si, že vystudovavší teologové v Polské lidové republice (PLR) na vojnu nechodili. (Kdyby se něco takového bylo obnovilo po 2. světové válce u nás, pak by dle člena synodní rady Českobratrské církve evangelické „i u nás pras-kaly teologické fakulty ve švech“.)

Pamatuji si, jak adventistický bohoslovec Milan Hlouch na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě (KEBF) v 70. letech 20. století odpálkoval dotaz ohledně modré knížky: „To víš, že mi asi něco bude ...“

Pamatuji si, že povolávací rozkaz obsahoval instrukci, aby jej adresát po přečtení zničil.

Pamatuji si ranní hvízd píšťalky v třeboňském přijímači (kurzu nováčků) v dubnu 1981.

Pamatuji si mrazivý vzduch při ranní rozcvičce v přijímači.

Pamatuji si z přijímače varovný výkřik u výlevky při holení: „Nejeb tam tie ruky, ima žilětky dnu!“

Pamatuji si vodu po holení značky Pitralon, v letech 1981 až 1983 jen v základním provedení.

Pamatuji si z přijímače nováčka, jemuž dle jím upřednostňovaných cigaret svobodníci přezdívali Američan.

Pamatuji si dvoujazyčnou (anglicko-francouzskou) píseň Hold On Tight / Accroche-toi. Mám ji spojenou sice s rajóny, ale jako povzbuzení držet se přesto svého snu.

Pamatuji si, jak jsme s kolegy Pavlem Z. a Lacem C. v přijímači ve volných chvílích žertovně kombinovali mluvu církevní s žargonem vojenským: „Během mého působení v tomto sboru budete mít, bratři a sestry, ÚPP. Což znamená: úplně po píči!“

Pamatuji si z přijímače báječnou chuť slaniny, kterou Laco prozíravě vzal z civilu.

Pamatuji si, jak se jednou v přijímači Laco obořil na naše spolutrpitele: „Chleba jste roztrhali jako kůň!“

Pamatuji si, že funkci rotního písaře – jako já a více mých kolegů teologů – vykonávali během základní vojenské služby dva teologové o generaci starší: vedoucí redaktor periodika Kostnické jiskry Dušan Čápek a prof. Pavel Filipi z katedry praktické teologie KEBF. Někteří jiní tehdy sloužili u PTP (Pomocných technických praporů).

Pamatuji si, že evangelický farář Zdeněk Borecký vzpomínal jako na peklo na první rok vojny, dlouholetý děkan Husitské teologické fakulty Milan Salajka na roky oba.

Pamatuji si, co děkan Salajka doživotně pociťoval jako podraz: Když se o pekle, jež na vojně zažíval, svěřil v dopise svému pedagogovi a pastýři, tento jej nabonzoval úřadům. (Salajkova situace na vojně byla dle jeho slov natolik špatná, že oním bonzem se dál zhoršit nemohla.)

Pamatuji si odpověď četaře Jiřího Černého z Prahy, který mě zaučoval na funkci písaře roty A útvaru PVOS (Proti-vzdušné obrany státu) č. 8060 ve Stodu na Plzeňsku, z podzimu 1981 na mou otázku, co že mu dala vojna: „Nedala mi nic. Vzala mi dva roky života.“

Pamatuji si vojína Antonína K. z Velkých Opatovic (na vojně od jara 1980), v zeleném bytostně nešťastného i během druhého roku.

Pamatuji si výrok nasluhujícího vojína Jirky K. z Brna ohledně vojína Vavrika (který kdesi u Medzilaborců ukončil školní

docházku po 4. třídě, při příchodu na útvar neznal hodiny a na vojně se hodiny naučil): „Tomuhle člověku vojna opravdu něco dala!“

Pamatuji si, jak četař Jiří Černý charakterizoval funkci rotního písaře: „Seš tady mezi dvěma mlýnskejma kamenama: vojákama z povolání a základákama.“

Pamatuji si, jak v přijímači kdosi líčil, že jeho bratr zvládal „rozborku sborku“ (rozebrání a sestavení samopalu) se zavázanýma očima v rekordním čase a řekl mu: „Bratko, drž sa na vojne, ako aj ja som sa držal.“

Pamatuji si, že ideálu akčního základáka se ve stodském útvaru blížil voják Miluška: zabodoval v řidičské soutěži (přičemž pořádajícímu útvaru poškodil nástěnnou agitaci).

Pamatuji si, že z bohoslovců, kteří dříve sloužili ve Stodu, lampasáci přednostně vzpomínali na M. P., který vynikal ve sportech a o sportovním dnu vyhrál nejrůznější disciplíny. Militaristické prostředí si sportovní zdatnosti obzvlášť cenilo.

Pamatuji si, že základáci naopak na M. P. vzpomínali ve zlém. Četař Jiří Černý: „Většího křiváka jsem nepoznal.“

Pamatuji si zásadu podpraporčíka Bronislava K., kdykoli byl stažen ke službě na stodský útvar mimo pracovní dobu: „Když trpím já, tak ať trpěj všichni!“ Opak logiky expiační.

Pamatuji si, že holičky ve Stodu se bavily o komsi, kdo zrovna vojančí v Popradě: „Tam je péeska.“ Já naopak před vojnou netušil, co zkratka PŠ (poddůstojnická škola) znamená.

Pamatuji si, že útvar, kde sloužil bohoslovec Ivan R. (při „ověřování v praxi“), řadil synodní senior Českobratrské církve evangelické Miloslav Hájek mezi „útvary, kde jde o život“.

Pamatuji si, že prof. Milan Opočenský z bohoslovecké fakulty zkoumal, jak za Ivana R. intervenovat. (Vnější intervence mohla ale vojákovu situaci ve výsledku spíše zhoršit.)

Pamatuji si vycházkovou uniformu.

Pamatuji si pohružku desátníka Nagye, když jsem mu ve Stodu odmítl vydat vycházkovou uniformu (neboť neměl onoho dne napsanou vycházku): „Toto by si vo Zvolene neprežil.“ I podle Nagye se útvary ČSLA lišily.

Pamatuji si, že mi vojín Babjak řekl o Nagyovi, zrovna hrdě do půli osvaleného těla odhaleném: „Tiež dostal na píču ...“ (Na jiném útvaru – ve Zvoleně? – Nagye zmlátil.)

Pamatuji si, že v přijímači kdosi ohlásil lékaři: „Ja som prehltoť ihlu.“ („Spolkl jsem jehlu.“)

Pamatuji si, jak v přijímači kdosi oslovil kolemdoucího lékaře: „Mě hrozně bolí hlava.“ Odpověď: „Nic si z toho nedělejte, mě taky.“ (Následně nicméně lékař dotyčného odvedl.)